

УДК 336.36

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-6-56>**Кішак І.Т.**доктор економічних наук, професор,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського**Корнєва Н.О.**кандидат економічних наук, доцент,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського**Kischak Ivan**

V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

Kornieva Nataliia

V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

TENDENCIES OF STATE FINANCIAL SUPPORT OF AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE

У статті досліджено сучасний стан та тенденції державної фінансової підтримки аграрного сектору України загалом та Миколаївського регіону зокрема. На основі аналізу статистичних даних розглянуто розмір державної фінансової підтримки в окремих країнах світу. Представлено пріоритетні напрями реалізації державних фінансових програм на території Миколаївської області з урахуванням світового позитивного досвіду їх реалізації. Зроблено висновки, що практична реалізація складових державної підтримки аграрного сектору потребує розроблення системи статистичних показників та формування баз даних напрямів і обсягів державної фінансової підтримки цього сектору національної економіки, що слугуватиме прогнозуванню та оцінюванню доцільності здійснення й результативності проектів такої підтримки.

Ключові слова: державна підтримка, фінансова підтримка, аграрний сектор, світовий досвід, національна економіка, Миколаївська область, Україна.

В статье исследованы современное состояние и тенденции государственной финансовой поддержки аграрного сектора Украины вообще и Николаевского региона в частности. На основе анализа статистических данных рассмотрен размер государственной финансовой поддержки в зарубежных странах. Представлены приоритетные направления реализации государственных финансовых программ на территории Николаевской области с учетом мирового положительного опыта их реализации. Сделаны выводы, что практическая реализация составляющих государственной поддержки аграрного сектора требует разработки системы статистических показателей и формирования баз данных направлений и объемов государственной финансовой поддержки этого сектора национальной экономики, что послужит прогнозированию и оцениванию целесообразности осуществления и результативности проектов такой поддержки.

Ключевые слова: государственная поддержка, финансовая поддержка, аграрный сектор, зарубежный опыт, национальная экономика, Николаевская область, Украина.

The current state and tendencies of the state financial support of the agrarian sector of Ukraine and the Mykolaiv region in particular are investigated. Based on the analysis of statistics, the amount of government financial support in individual countries is examined. Priority directions of realization of the state financial programs in the territory of the Mykolaiv area are presented taking into account the world positive experience of their realization. It is determined that the influence of public authorities on economic processes in agriculture is not always objective and justified. It is suggested, as a prospect for further research, to search for specific priority components of the implementation of public financial programs and the effectiveness of their use. It is concluded that the practical implementation of the components of state support of the agricultural sector requires the development of a system of statistical indicators and the formation of databases of directions and volumes of state financial support for this sector of the national economy, which will serve to predict and evaluate the feasibility of imple-

mentation and effectiveness of such support projects. The practical implementation of the components of state support of the agricultural sector requires the development of a system of statistical indicators and the formation of databases of directions and volumes of state financial support for this sector of the national economy, which will serve to predict and evaluate the feasibility of implementation and effectiveness of such support projects. The effectiveness of the directions and amounts of public financial support lies in the following key aspects: first, conducting a comprehensive audit of public policy in this area of activity, and secondly, providing an inventory of existing problems and challenges that hinder its effective implementation; third, the acquisition of experience and the development of an effective and efficient plan of action with the improvement of existing mechanisms aimed at implementing state support for the agricultural sector, taking into account the positively effective world experience of its implementation.

Key words: state support, financial support, agrarian sector, world experience, national economy, Mykolaiv region, Ukraine.

Постановка проблеми. Світовий досвід розвитку сільського господарства свідчить про зростання ролі держави в регулюванні сільськогосподарського й продовольчого ринків. Розмір державної підтримки в окремих країнах може сягати 70% вартості продукції сільського господарства. Н. Трусова зазначає, що найбільш масштабну підтримку сільськогосподарським підприємствам надають країни з найменш сприятливими для аграрного виробництва природно-кліматичними й географічними умовами, наприклад Норвегія, Японія, Південна Корея [8, с. 235–239].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи світовий досвід системи економіко-господарської діяльності, А. Слюсаренко, зокрема, зазначає, що «за стратегічний орієнтир має прийматись утвердження концепції сталого розвитку, яка вимагає динамічного оновлення процесу виробництва з відпрацюванням постулатів інноваційного типу розвитку. В результаті економічний розвиток вітчизняного аграрного сектору вирішуватиме проблеми не тільки продовольчого забезпечення та інтенсифікації виробництва, а й екологічного і соціального характеру. На рівні з цим актуалізується роль держави в процесі розвитку сільського господарства. В силу важливості державного регулювання визначеною є проблема хибного розуміння глобалізації та лібералізму як чинників ринкового механізму. Варто брати до уваги національні особливості вітчизняної економіки загалом та сільського господарства зокрема, які не дають змоги з практичної точки зору повністю дублювати ту чи іншу світову систему або ж механізм функціонування» [6, с. 81–84].

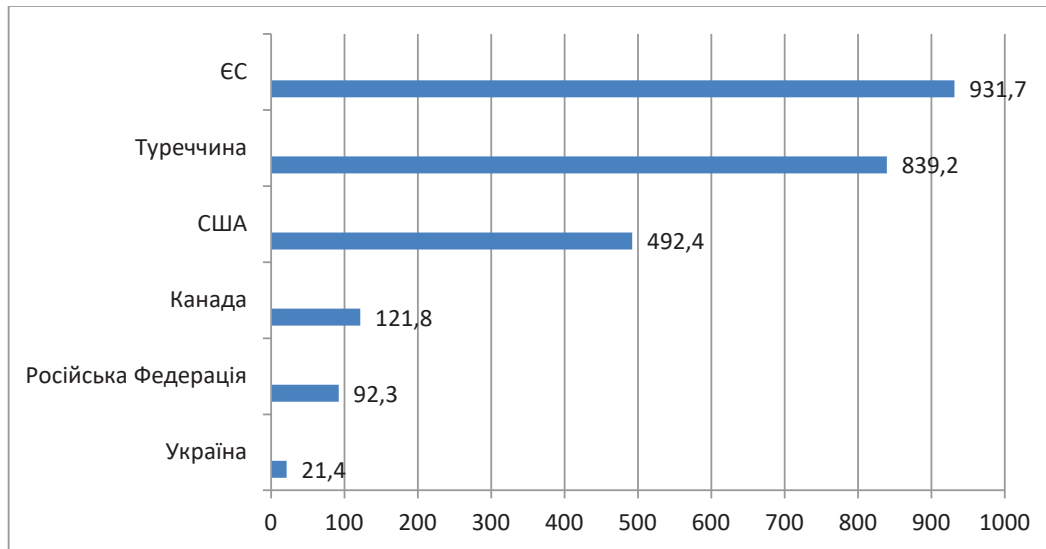
З огляду на значимість та роль державної підтримки аграрного сектору на національному рівні на підставі світового досвіду її реалізації низка науковців профільного спрямування багато й справедливо говорить про це, визначає механізми, напрями й обсяги такої підтримки як у науково-практичних публікаціях, так і на

колегіях профільного Міністерства. Водночас існують недостатньо вивчені окремі аспекти державної фінансової підтримки, зокрема конкретних її напрямів та обсягів. В обмежених пропозиціях обсягів державної фінансової підтримки аграрного сектору суттєво актуалізується питання менеджменту, тобто процесу планування організації мотивації та контролю, необхідного для формування й досягнення цілей підтримки окремих її напрямів.

Метою статті є аналіз сучасного стану та вивчення тенденції державної фінансової підтримки аграрного сектору України загалом та Миколаївського регіону зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика застосування механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору свідчить про те, що вплив органів державної влади на економічні процеси в сільському господарстві не завжди є об'єктивним та обґрунтованим. Відсутність узгодженості інтересів усіх суб'єктів державного управління та детальних об'єктивних ефективності прийнятих регуляторних актів досить часто ускладнює соціально-економічну ситуацію в країні загалом, приводить до нестабільності законодавства, зниження інвестиційної привабливості аграрного сектору та зменшення ділової активності в сільському господарстві. Обсяг державної підтримки безпосередньо залежить від рівня доходів країни. У складі державної підтримки сільського господарства є три основних напрями, які розшифровуються таким чином: субсидії виробникам (Producer Support Estimate, PSE), бюджетне фінансування загальних послуг (General Services Support Estimate, GSSE), трансферти споживачам (Consumer Support Estimate, CSE). Так, підтримка сільськогосподарських підприємств у країнах ЄС, відповідно до даних Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), приблизно в чотири рази перевищує відповідний показник для України (рис. 1).

Як видно з аналізу, найвищий рівень державної фінансової підтримки з розрахунку на

Рис. 1. Державна підтримка сільського господарства у світі та Україні

Джерело: складено за даними аналізу інформації OECD і Державного бюджету України

1 га ріллі зафіксовано в країнах ЄС та Туреччині, що становить 931,7 і 839,2 дол. відповідно. У США цей показник сягає близько 492,4 дол., а в Канаді – 121,8 дол. США.

Основні засади державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства в Україні визначені в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України», Комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр., а також реалізуються за такими формами:

- непряма державна підтримка (надання податкових пільг);
- пряма державна підтримка (бюджетні асигнування, бюджетні позики).

За основу формування обсягів аграрної державної підтримки Н. Шалімовою взято проєкт Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо виділення 1% ВВП від аграрної продукції, висвітленого у стратегічному плані реформування галузі «3+5». Планом передбачено три стратегічно важливі напрями (державна підтримка фермерів, розвиток села та завершення земельної реформи) і п'ять пріоритетів, які впливають із них, таких як розвиток ринків збуту, органічне виробництво й нішеві культури, державні підприємства, зрощення й безпека харчової продукції.

Видатки на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників представлені різними видами, але безпосередньо пов'язані з прямим впливом на фінансовий стан та розвиток сільськогосподарських товаровиробників. Отже, ними є:

- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів (2015–2017 рр., загальний фонд);

- часткова компенсація вартості електроенергії, використаної для поливу на зрошуваних землях (2012 р., загальний фонд);

- державна підтримка галузі тваринництва (2012–2017 рр., загальний (2012–2017 рр.) та спеціальний (2012–2014 рр.) фонди);

- державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними (2012–2014 рр., 2017 р., загальний та спеціальний фонди);

- фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників (2017 р., загальний фонд).

Результатами дослідження доведено, що відбулося суттєве скорочення видатків по Міністерству аграрної політики та продовольства України (майже в 4 рази) у 2012–2018 рр., а обсягів прямої підтримки – в 6 разів. Суттєво зріс обсяг і видатків, і прямої підтримки лише у 2017 р. за рахунок введення механізму бюджетної дотації у зв'язку зі скасування спеціального режиму справляння ПДВ. Фінансова підтримка у вигляді здешевлення кредитів була введена у 2015 р. й залишається стабільною (300 млн. грн. у 2015 та 2017 рр., 285 млн. грн. у 2016 р.). Державна підтримка галузі тваринництва скорочується (170 млн. грн. у 2017 р. проти 732 млн. грн. у 2012 р.). Державна підтримка розвитку хмелярства, садівництва й виноградарства також суттєво скорочується (75 млн. грн. у 2017 р. проти 1 075 млн. грн. у 2012 р.) [9, с. 12–17].

В контексті зазначеного Т. Калашнікова відзначає, що «значне відставання рівня питомої державної підтримки в Україні порівняно з розвиненими країнами та навіть країнами, що розвиваються, послаблюють її конкурентну позицію на світовому агропродовольчому ринку і

не дають змоги посісти відповідне місце у міжнародному розподілі аграрної праці» [3].

Подолання кризових явищ та вибір правильних орієнтирів економічного розвитку АПК свідчать про те, що для вибору з можливих напрямів у сільськогосподарській сфері необхідно залучати зарубіжний досвід. Лише таким чином можна ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати мале й середнє підприємництво та водночас забезпечити покращення ситуації аграрних формувань для виходу на світові ринки, що надзвичайно важливо для держави з її значним потенціалом аграрної країни. Тут слід підставити роль менеджменту як функції державного управління особливого виду діяльності, який передбачає використання бюджетних коштів, праці, інтелекту й мотивів поведінки суб'єктів господарської діяльності.

Україна, яка має найкращі у світі природні та сприятливі кліматичні умови для сільськогосподарського виробництва, внаслідок технологічної відсталості та нераціональної організації аграрного виробництва в поточний період не може забезпечити населення якісною й доступною за ціною харчовою продукцією. На внутрішньому ринку відбувається виштовхування вітчизняної продукції імпортною внаслідок її вищої якості та кращої конкурентоспроможності, досягнутої завдяки використанню більш передових, ніж в Україні, технологій [1, с. 164–169].

Заслугує на увагу позиція Т. Калашнікової, яка зазначає, що архітектоніка комплексної оцінки державної підтримки аграрних підприємств повинна включати оцінку напрямів, джерел та ефективності її використання підприємствами різних організаційно-правових форм господарювання, розмірів та виробничого напрямку діяльності. Навіть за умови щорічної державної підтримки рівень економічної стійкості тваринництва, на відмінну від рослинництва, залишається низьким, що проявляється у низьких темпах зростання показників ефективності та високому рівні їх коливання. Результати дослідження підкреслює низький рівень соціальної відповідальності підприємств, які отримують постійну фінансову підтримку держави, перед працівниками з огляду на неіснуючий зв'язок між продуктивністю праці та її оплатою й низькі темпи нарощування оплати праці, тоді як орендні виплати власникам земельних паїв щороку збільшуються [3].

Реалізувати функцію менеджменту в аграрній сфері Міністерство аграрної політики та продовольства продаж як профільний орган державної влади зобов'язано шляхом планування, організації, мотивації й контролю необхідного

для досягнення цілей надання державної фінансової підтримки аграрному виробництву. Виділення коштів з Державного бюджету України на підтримку агропромислового комплексу Миколаївської області у 2000–2018 рр. здійснювалось за двома напрямками, а саме власне за видатками з бюджету та шляхом фінансування через Міністерство аграрної політики і продовольства України. За найменуваннями видатків використання коштів їх згруповано за напрямками з відповідним кодуванням (табл. 1): підтримка тваринництва (Т); підтримка рослинництва (Р); спільне використання (С).

Підтримка тваринництва передбачала дев'ять напрямів прямих видатків ($T_1 - T_9$) та два напрями через профільне міністерство ($T_1 - T_2$); галузь рослинництва за рахунок прямих видатків ($P_1 - P_5$) та три напрями через міністерство ($P_1 - P_3$); спільне використання (за наявності такого права) спрямовувалось за прямими найменуваннями видатків за показниками $C_1 - C_{11}$ та через міністерство ($C_1 - C_3$).

Відповідно до мети дослідження таблиці розроблено та розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської облдержадміністрації.

За результатами дослідження встановлено, що загальна кількість напрямів державної підтримки аграрного сектору області складає 33, 14 з яких стосуються спільного використання напрямів галузями рослинництва та тваринництва (42% до загальної кількості); 11 – підтримки тваринництва реалізовувалось (33 %); 8 – підтримки рослинництва (24%).

У 2017 р. вперше через Міністерство аграрної політики і продовольства України запроваджено такий напрям державної підтримки, як квазіаккумуляція (відшкодування ПДВ), обсяг якої для аграріїв області склав 50,0 млн. грн. Загалом за 2000–2018 рр. область отримала 774,1 млн. грн. державної підтримки за всіма напрямками (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать про те, що незначними є обсяги державної підтримки аграріїв через профільне Міністерство (17,2 млн. грн. спрямовуються на підтримку тваринництва; 27,0 млн. грн. – на підтримку галузі рослинництва, 40,9 млн. грн. – на спільне використання коштів); із загальної суми наданої фінансової підтримки за 2000–2017 рр. (731,8 млн. грн.) найбільшу питому вагу має підтримка рослинництва (418,3 млн. грн., 57,1%), практично у два рази меншим є спільне використання галузями коштів (214,3 млн. грн., 29,3%), а найменше має галузь тваринництва (99,3 млн. грн., 13,5%).

При цьому не вважається, що галузь тваринництва є специфічним сектором націо-

Таблиця 1

Напрями державної підтримки аграрного сектору Миколаївської області

Напря́м	Найменування видатків бюджету та роки підтримки	Через Міністерство
	<i>Доплати:</i>	
1	2	3
T_1	сільськогосподарським товаровиробникам та фізичним особам за проданий на забій переробним підприємствам молодняк великої рогатої худоби, свині та птиці; 2001–2009 рр.; 2013–2014 рр.	T_1 – Розвиток шовківництва; 2003–2005 рр.
T_2	сільськогосподарським товаровиробникам за приріст та наявне поголів'я вівцематок; 2003–2010 рр.	T_2 – Селекція в тваринництві; 2001–2011 рр.
T_3	за наявні бджолосім'ї; 2003–2006 рр.	
T_4	за закуплені племінні нетелі (корови) молочного та м'ясного напрямів продуктивності; 2007–2008 рр.; 2012–2013 рр.; 2017 р.	
T_5	за приріст поголів'я корів; 2004 р.; 2006–2012 рр.	
T_6	за утримання та збереження молодняку ВРХ; 2012–2014 рр.	
T_7	як часткове відшкодування витрат на придбання установок індивідуального доїння корів; 2012–2014 рр.	
T_8	за реалізацію вовни; 2005–2010 рр.	
T_9	за поголів'я телиць, придбаних для основного стада; 2006–2011 рр.	
P_1	як часткова компенсація вартості електроенергії та ПММ, спожитих сільгоспідприємствами для впливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях; 2003–2012 рр.	P_1 – Докорінне поліпшення земель; 2004–2005 рр.
P_2	Дотація на гектар посівів зернових культур (буряк 2010 р.); 2003–2004 рр.; 2006–2008 рр.; 2010 р., 2012 р.	P_2 – Агрохімічна паспортизація земель; 2004–2010 рр.
P_3	Часткова компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва; 2004 р.; 2007 р.	P_3 – Заходи щодо боротьби зі шкідниками; 2004–2010 рр.
P_4	Селекція в рослинництві; 2001 р.; 2003–2011 рр.	
P_5	Розвиток садівництва і виноградарства; 2000–2014 рр.	
C_1	Фінансова підтримка підприємствам АПК через механізм здешевлення кредитів; 2000–2011 рр.	C_1 – Фінансова підтримка фермерських господарств через механізм мікрокредитування; 2004–2010 рр.; 2013–2017 рр.
C_2	Здешевлення вартості страхових премій (внесків), фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку; 2005–2008 рр.	C_2 – Реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості; 2003–2011 рр.
C_3	Фінансова підтримка агропромислових підприємств, що перебувають в особливо складних кліматичних умовах; 2002–2005 рр.	C_3 – Будівництво газопроводів, газифікація населених пунктів
C_4	Державна підтримка індивідуальних сільських забудовників; 2001–2010 рр.	
C_5	Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки; 2002–2010 рр.	
C_6	Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; 2009–2010 рр.	
C_7	Державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби; 2009–2010 рр.	

Закінчення табл. 2

1	2	3
C_8	Оздоровлення та відпочинок дітей працівників АПК; 2006–2014 рр.	
C_9	Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів АПК; 2005–2014 рр.	
C_{10}	Погашення заборгованості з виплати заробітної плати збанкрутілих та ліквідованих підприємств; 2004 р.	
C_{11}	Погашення заборгованості із закупівлі сільськогосподарської продукції за державним замовленням; 2001–2004 рр.	

Таблиця 2

**Обсяги державної підтримки аграрного сектору
Миколаївської області за 2000–2018 рр. (з наростаючим підсумком)**

Напрями підтримки	Сума коштів, млн. грн.	Відсоток
$T_1 - T_9$	82,1	82,6
$T_1 - T_2$	17,2	17,4
Всього	99,3	100
$P_1 - P_5$	391,3	93,5
$P_1 - P_3$	27,0	6,5
Всього	418,3	100
$C_1 - C_{11}$	173,4	81,0
$C_1 - C_3$	40,9	19,0
Всього	214,3	100
Разом	731,9	–

нальної економіки, яка на основі використання земельних та економіко-технологічних ресурсів на інноваційних засадах діяльності є ключовою сферою у забезпеченні системи повноцінного харчування населення держави та формування експортно орієнтованого потенціалу тваринницької продукції. Продукція галузі є сировиною для переробної промисловості та експорту продукції з різною глибиною переробки, отже, вплив розвитку тваринництва на функціонування економіки значно більший, ніж можна очікувати. Вітчизняне тваринництво насамперед має досить відповідальну нішу у забезпеченні продовольчої безпеки держави.

Співвідношення років за обсягами державної підтримки за всіма напрямками (щорічна сума надходження коштів) дало змогу виокремити таке:

1) фінансування до 10,0 млн. грн. мають 3 роки (2000, 2015, 2016 рр.) з обсягом підтримки (мін-макс) 6,7–9,9 млн. грн.;

2) фінансування обсягом 10,1–30,0 млн. грн. мають 6 років (2001, 2002, 2011, 2012, 2013, 2014 рр.) з обсягом фінансування (мін-макс) 16,4–29,4 млн. грн.;

3) фінансування обсягом 31,0–50,0 млн. грн. мають 4 роки (2004, 2005, 2009, 2010 рр.) з обсягом державної підтримки (мін-макс) 34,4–46,9 млн. грн.;

4) фінансування обсягом 51,0–100,0 млн. грн. мають 3 роки (2003, 2006, 2017 рр.) з обсягом фінансування (мін-макс) 61,1–93,6 млн. грн.;

5) фінансування більше 100,0 млн. грн. мають 2 роки (2007, 2008 рр.) з обсягом державної підтримки (мін-макс) 107,3–117,1 млн. грн.

Результати ранжирування обсягів фінансування засвідчили, що за 18 років державної підтримки аграрного сектору економіки Миколаївської області упродовж 13 років (72%) щорічний обсяг його фінансової підтримки не перевищував 50,0 млн. грн., а лише у 2007 та 2008 рр. їх обсяг сягнув рівня більше 100,0 млн. грн.

Інформаційні матеріали про виділення коштів з Державного бюджету України на підтримку агропромислового комплексу Миколаївської області свідчать про те, що у 2015 та 2016 рр., за винятком таких позицій, як здійснення фінансової підтримки підприємством АПК через механізм здешевлення кредитів (C_1), фінансова підтримка фермерських господарств через механізм мікрокредитування (C_2) цих напрямів (31) не здійснювалась.

Результати дослідження державної підтримки аграрного сектору економіки Миколаївської області спонукають, зокрема, до розгляду таких питань та отримання на них відповідей.

1) Як кореспондуються напрями й обсяги державної фінансової підтримки аграрного господарства області з питомою вагою області у виробництві продукції сільського господарства в Україні (табл. 4)?

2) Чи відповідають напрями й обсяги державної фінансової підтримки розвитку аграрного сектору області з урахуванням того, що частка області в загальнодержавному виробництві продукції сільського господарства у 2016 р. має такі показники: продукція тваринництва становить 1,3–3,3% (м'ясо у забійній вазі, яйця, молоко), вовна – 6,0%, продукція рослинництва – 1,5% (плодові та ягідні куль-

Таблиця 3

Надходження та використання коштів державного бюджету, спрямованих на розвиток агропромислового комплексу Миколаївської області у 2017 р., тис. грн.

Найменування видатків за програмною класифікацією	Сума кредиторської заборгованості на 1 січня 2017 р.	Спрямовано суб'єктам господарювання	Списано з рахунку МАПУ	Кредиторська заборгованість на 1 січня 2018 р.
Фінансування програм через Департамент агропромислового розвитку				
Всього	26 263,06	21 058,64	4 794,75	14 074,21
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	13 282,07	5 090,60	0	13 282,07
Зокрема:				
погашення кредиторської заборгованості за поголів'я корів молочного, м'ясного та комбінованого напрямів продуктивності	1 152,56			1 152,56
державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби	53,00			53,00
часткове відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів	7 710,01			7 710,01
державна підтримка суб'єктів господарювання АПК через механізм здешевлення кредитів	4 366,50	5 090,6	0	4 366,50
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників, а також нагляд за ними	12 188,85	15 968,00	4 794,75	0,00
Зокрема:				
відшкодування витрат поточного року	0	8 573,90	0	0
погашення кредиторської заборгованості	12 188,85	7 394,10	4 794,8	0
Часткова компенсація вартості електроенергії, використаної на полив сільськогосподарських культур	792,14	0	0	792,14
Підтримка галузі тваринництва; часткове відшкодування вартості закуплених нетелів та корів	0	0,04	0	0
Надання іншої фінансової підтримки				
Всього	x	64 721,70	0	0
Квазіаккумуляція (відшкодування ПДВ)	x	50 000,0	0	0
Здешевлення вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва	x	10 761,7	0	0
Надання кредитів фермерським господарствам	x	3 960,0	0	0
Разом	26 263,06	85 780,34	4 794,75	14 074,21

Таблиця 4

Питома вага області у виробництві продукції сільського господарства в Україні, %

Показник	Роки					
	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Рослинництво	2,9	3,8	4,5	4,3	4,4	4,5
Тваринництво	2,9	2,7	2,7	2,4	2,4	2,3
Загалом	2,9	3,4	3,8	3,7	3,8	3,6

Джерело: розраховано за даними джерела [2]

тури), зернові та зернобобові культури – 4,1%, овочеві культури – 5,3%, соняшники – 8,5%, виноград – 14,9%?

3) Як узгоджуються надані обсяги й напрями державної підтримки аграрного сектору області з обсягами валової доданої вартості за видами економічної діяльності? Зокрема, у 2015 р. всього у фактичних цінах (млн. грн.) зафіксовано 41 789,0, частка області у загальному обсязі ВДВ України склала 2,5%; в тому числі, сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство мали 10 571,0 (25,3%) та 4,4 відповідно (перевищення на 1,9 в. п.) [2].

4) Якою є результативність чинних напрямів та обсягів державної підтримки аграрного сектору економіки Миколаївської області? Логічним вважається те, що своєчасне та систематичне фінансування певного напрямку державної підтримки в повному обсязі протягом 10–15 років мало вивести його до рівня кращого світового досвіду.

5) Чи був присутній системний характер надання державної фінансової підтримки аграрного сектору за визначеними напрямками та обсягом? Розпорошеність за напрямками, припинення та відновлення їх фінансування не сприяли стабілізації розвитку конкретного сегменту аграрної сфери. Вважається, що визначення напрямів та обсягів державної фінансової підтримки аграрного сектора обумовлюється суб'єктивним та популістським характером профільних посадових осіб держави відповідно до чинних політичних уподобань її керівництва без урахування наявного світового досвіду у цій сфері діяльності та спроможності національних галузей бути конкурентоспроможними.

6) Чи здатні профільні посадові особи до реалізації менеджменту, тобто вміння досягати поставлених цілей, використовувати ресурси, працю, інтелект і мотиви поведінки суб'єктів господарювання?

7) Чи передбачена в законодавстві України відповідальність посадових осіб за визначення та надання державної фінансової підтримки галузей виробничої та обслуговуючих сфер економіки за результатами її реалізації, скажімо, за 10–15 років? Де механізм повернення отриманих державних коштів

суб'єктами господарювання в разі не виведення окремого напрямку аграрного виробництва за рахунок коштів фінансової підтримки до світового рівня?

Вищезрозглянуте узгоджується з таким твердженням В. Ткачука за 2007 р.: «існує певне розбалансування між державною організаційно-регулятивною функцією, ринковою та внутрішньо системною самоактивізацією діяльності підприємств, які працюють в аграрному секторі економіки, немає чітко виробленого напрямку побудови результативного управління розвитком сільськогосподарського підприємства, в результаті чого галузь є недостатньо захищеною від кризових явищ» [7, с. 368–372].

Через 10 років після зазначеного результати наших досліджень стосовно напрямів та обсягів державної фінансової підтримки галузей рослинництва, тваринництва та обслуговуючих сфер аграрного виробництва (на прикладі Миколаївської області) не дають підстав для ствердження ефективності та результативності її реалізації. Наші думки на підставі досліджень можуть бути суб'єктивними, що спонукає до дискусії з надією на отримання практично визначених результативних показників надання державної фінансової підтримки тієї чи іншої галузі національної економіки. Зазначене узгоджується з думкою Т. Калашнікової, яка стверджує, що державна підтримка не впливає на показники інтенсивності виробництва, не спричиняє достатнього впливу на підвищення продуктивності тварин та врожайності культур, не приводить до зниження собівартості продукції, а щільний зв'язок між державною підтримкою та нарощуванням доходів сільськогосподарських підприємств свідчить про домінування вирівнювальної функції [3]. Незрозумілим є той факт, що на рівні державних посадових осіб не враховується набутий національний та світовий досвід ведення господарської діяльності.

Вищезрозглянуте дає підстави говорити про необхідність посилення контролю з боку держави за ефективністю використання бюджетних коштів та застосування відповідних стимулів або вжиття санкцій щодо суб'єктів господарювання шляхом відмови від виділення фінансової підтримки.

Висновки з проведеного дослідження.

Результати оцінювання сучасного стану напрямів та обсягів надання державної фінансової підтримки аграрного сектору на прикладі Миколаївської області говорять про необхідність удосконалення визначення напрямів та обсягів державної підтримки з урахуванням світового позитивного досвіду їх реалізації.

Практика застосування механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору свідчить про те, що вплив органів державної влади на економічні процеси в сільському господарстві не завжди є об'єктивним та обґрунтованим. Відсутність узгодженості інтересів усіх суб'єктів державного управління та детальних обрахунків ефективності прийнятих регуляторних актів досить часто ускладнює соціально-економічну ситуацію у країні загалом, приводить до нестабільності експортно-імпоротної діяльності, зниження інвестиційної привабливості аграрного сектору та зменшення ділової активності в сільському господарстві.

Використання суб'єктами господарської діяльності державної фінансової підтримки галузі тваринництва не характеризується стабільністю, внаслідок чого виділені кошти не сприяють збереженню та стабілізації чисельності поголів'я худоби, на які спрямовані. Політика держави у сфері фінансової підтримки тваринництва потребує визначення нових цілей та нових інструментів підтримки, які б виключали споживацькі інтереси та тенденції суб'єктів

господарювання. Це вимагає спрощення та створення чітких і стабільних умов її реалізації задля забезпечення національної продовольчої безпеки у тваринницькій продукції та формування її експортно орієнтованого потенціалу. Загалом механізм прямої державної підтримки сфер АПК потребує впорядкування щодо виплат бюджетних дотацій та компенсацій, які перш за все мають спрямовуватися господарюючим суб'єктам у сфері виробництва тваринницької продукції.

Практична реалізація складових державної підтримки аграрного сектору потребує розроблення системи статистичних показників та формування баз даних напрямів та обсягів державної фінансової підтримки цього сектору національної економіки, що слугуватиме прогнозуванню та оцінюванню доцільності здійснення й результативності проєктів такої підтримки. Результативність напрямів та обсягів державної фінансової підтримки полягає в таких ключових аспектах, як здійснення всебічного аудиту державної політики у цій сфері діяльності; можливість інвентаризації наявних проблем та викликів, що стримують її ефективну реалізацію; набуття досвіду та напрацювання дієвого й ефективного плану дій з удосконаленням чинних механізмів, спрямованих на здійснення державної підтримки аграрного сектору з урахуванням позитивно-результативного світового досвіду його реалізації.

Список використаних джерел:

1. Бодак Г. Зарубіжний досвід розвитку сільськогосподарського виробництва. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2012. Вип. 22.6. С. 164–169.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області / Сільське господарство Миколаївщини. *Зведені показники 1*. Миколаїв, 2017. 47 с.
3. Калашнікова Т. Удосконалення державної підтримки аграрних підприємств України в умовах глобалізації : монографія. 2014. 280 с.
4. Кіщак І., Корнева Н. Ефективність використання бюджетних коштів на стабілізацію чисельності поголів'я тваринництва у Миколаївській області. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 1 (77). С. 26–33.
5. Кіщак І., Корнева Н., Новіков О. Тваринництво України в світовому галузевому розвитку. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 3. С. 10–21.
6. Ключник А., Слюсаренко А. Особливості державного регулювання розвитку аграрного сектору. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського* : збірник наукових праць. Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2014. С. 7–11.
7. Ткачук В.В. Оцінка стану та тенденції розвитку аграрних підприємств *Вісник ТДАУ*. 2007. № 1. С. 368–372.
8. Трусова Н. Світовий досвід державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету (економічні науки)*. 2013. № 4 (24). С. 235–239.
9. Шалімова Н. Оцінка обсягів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та урахування пріоритетів регіонального розвитку при її отриманні. *Економічні науки*. 2017. № 5/2 (34). С. 12–17.
10. Маргуліса А. Экономический анализ работы предприятий (по данным учета и отчетности). Ч. 1 : учебник для заочных экономических институтов и факультетов. Москва : Госфиниздат, 1960. 471 с.

References:

1. Bodak H. (2012) Foreign experience of agricultural production development. Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine. Issue 22.6. P. 164 –169 (in Ukrainian).
2. Main department of statistics in the Mykolaiv area: Agriculture of the Mykolaiv area. *Summary metrics 1*. Mykolaiv, 2017. 47 p. (in Ukrainian).
3. Kalashnikova T. Improvement of the state support of agricultural enterprises of Ukraine in the conditions of globalization : monograph. 2014. 280 p. (in Ukrainian).
4. Kischak I., Kornieva N. (2014) Efficiency of use of budgetary funds for stabilization of livestock population in the Mykolaiv region. Ukrainian Black sea region agrarian science. Issue 1(77). P. 26–33 (in Ukrainian).
5. Kischak I., Kornieva N., Novikov O. (2015) Ukrainian livestock in global industry development. Ukrainian Black sea region agrarian science. Issue 3. P. 10–21 (in Ukrainian).
6. Kluchnyk A., Slusarenko A. (2014) Features of state regulation of economic development of the agricultural sector. Scientific bulletin of Mykolaiv V.O. Sukhomlynkyi national university. Economics. Mykolaiv. P. 7–11.
7. Tkachuk V. (2018) Assessment of the state and tendencies of development of agricultural enterprises. Scientific bulletin of the Tavria agrotechnological state university. – Melitopol : TSATU. Is. 1. P. 368–372 (in Ukrainian).
8. Trusova N. (2013) World experiences of state support for agricultural production development. Zbirnik naukovykh prac Tavriyskogo sovereign agro-technical university (economic science). № 4 (24). P. 235–239 (in Ukrainian).
9. Shalimova N. (2017) Estimation of the observance of the state guarantee of the goods of the merchandise industry and that of the region and the region with regional development. Economic science. № 5/2 (34). P. 12–17 (in Ukrainian).
10. Margulisa A. Economic analysis of enterprises (according to accounting and reporting). P. 1. Textbook for correspondence economic institutes and faculties. Moscow : Gosfinizdat, 1960. 471 p. (in Russian).